

УДК 811.161.2

Товт І.С.

Білоцерківський інститут економіки та управління,  
Університет «Україна»

## ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНА ТЕХНОЛОГІЯ СУЧАСНОГО ЗАНЯТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

**Анотація.** Охарактеризовано сутність, ключові ознаки й особливості особистісно-орієнтованої технології сучасного заняття української мови, здійснено порівняльний аналіз традиційної методики й особистісно-орієнтованої технології навчання мови, окреслено шляхи імплементації означеної технології у практику мовного навчання у вищому навчальному закладі. Розглянуто провідні сучасні підходи до розроблення особистісно-орієнтованої технології сучасного заняття рідної мови у вищому навчальному закладі. З'ясовано, що особистісно-орієнтована технологія заняття мови передбачає створення оптимальних умов для формування індивідуальної мовної особистості студента, розвитку його персональної комунікативної компетентності.

**Ключові слова:** особистісно-орієнтована технологія навчання, ключові ознаки особистісно-орієнтованої технології, особистісно-орієнтована технологія сучасного заняття рідної мови, підходи до вивчення мови.

Товт Ірина

Bila Tserkva Institute of Economics and Management,  
University «Ukraine»

## PERSONALITY-ORIENTED TECHNOLOGY OF A MODERN UKRAINIAN LANGUAGE LESSON

**Summary.** The essence, key features and peculiarities of personality-oriented technology of a modern Ukrainian language lesson are characterized, comparative analysis of traditional methodology and personality-oriented technology of language teaching is made, the ways of implementation of this technology in the practice of language teaching in higher educational institutions are outlined. The main contemporary approaches to the development of personality-oriented technology of a modern native language lesson in higher educational institutions are considered. It is studied out that the personality-oriented technology of a language lesson involves creation of optimal conditions for the formation of the individual linguistic personality of a student, development of his personal communicative competence. It was found that personality-oriented technology provides language lessons with optimal conditions for the formation of individual linguistic identity and personal communicative competence of the student. It is investigated that the modern system of language teaching confirms the reorientation of the teaching process to the formation of the individual linguistic identity of the student, fully developed, communicatively active, highly cultural, an individual who owns the means of native Ukrainian language, actively and correctly performs speech activity, cares about his own culture of speech and communication. It is revealed that one of the promising technology of the general pedagogical nature, which provides the effectiveness of the educational process in order to achieve the stated goals of the language education, is the technology of personality-oriented teaching as a dominant and determinative feature of modern education. It is investigated that the personality-oriented teaching as humane and anthropocentric approaches provides optimal conditions for the harmonious development of each student as an individual, a person, the formation of his positive personal self-concept and taking into account personal characteristics and subject experience of the student, formation of personal communicative competence, own growth and self-realization.

**Keywords:** personality-oriented technology of teaching, key features of personality-oriented technology, personality-oriented technology of modern lesson of the native language, approaches to language learning.

**Постановка проблеми.** Сучасна система мовної освіти утверджує переорієнтацію процесу навчання на формування індивідуальної мовної особистості студента – всебічно розвиненої, комунікативно активної, висококультурної, – індивіда, що володіє засобами рідної української мови, активно і правильно здійснює мовленнєву діяльність, дбає про власну культуру мовлення та спілкування.

Нині однією з перспективних технологій загальнопедагогічного характеру, що забезпечує ефективність навчально-вихованого процесу з метою досягнення означених цілей рідномовного навчання, є технологія особистісно-орієнтованого навчання як домінантна і визначальна ознака сучасної освіти.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Впродовж ХХ ст. вчені шукали новаторські підходи до організації навчального процесу, акцент в якій зроблено на посилення ролі студента в на-

вчальній діяльності, розвитку його особистісних структур і якостей. Результатом такого пошуку стала педагогіка співробітництва (Ш. Амонашвілі, Є. Ільїна, В. Шаталова), що послужили базою для виокремлення особистісно – орієнтованого навчання (Н. Бібік, І. Єрмаков, С. Подмазін, О. Савченко, І. Якиманська та ін.), що закріплюється у нормативних документах як пріоритетне.

Основи особистісно-орієнтованої технології, що базуються на особистісно-орієнтованому підході до навчання, були закладені в педагогіці, психології, лінгводидактиці дослідженнями Б. Ананьєва, Г. Балла, І. Беха, Н. Бібік, О. Біляєва, А. Богуш, Л. Варзацької, М. Вашуленка, Л. Виготського, Н. Голуб, О. Горошкіної, Т. Донченко, І. Зимньої, О. М. Леонтєва, С. Карамана, А. Маслоу, Н. Остапенко, М. Пентилюк, С. Подмазіна, К. Роджерса, О. Савченко, О. Семенов, А. Хуторського, Г. Шелехової, І. Якиманської та ін.

Висновки вчених становлять теоретико-методичне підґрунтя для розв'язання наукових завдань особистісно-орієнтованої рідномовної освіти, задекларованої як пріоритетного напрямку освітньої системи й активно впроваджуються у сучасну практику навчання. Концептуальні ідеї вчених розглядаємо як ґрунтовні вихідні теоретико-методологічні положення, що сприяють науковому пошуку шляхів розроблення високо ефективної та дієвої особистісно-орієнтованої технології сучасного заняття української мови у вищому навчальному закладі.

**Мета статті** – охарактеризувати ключові ознаки й особливості особистісно-орієнтованої технології сучасного заняття української мови, окреслити шляхи імплементації означеної технології у практику мовного навчання у вищому навчальному закладі.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Особистісно-орієнтована технологія навчання української мови передбачає переведення студента в повноправний активний суб'єкт навчальної діяльності, забезпечує його індивідуальний розвиток не тільки як студента-мовознавця, носія теоретичних знань, а як студента-мовця, творчу активну мовну особистість з високим рівнем сформованості комунікативної компетентності.

Метою особистісно-орієнтованої освіти, на думку Л. Варзацької, є не оволодіння знаннями, вміннями, навичками, як в авторитарному типі навчання, а вільний розвиток особистості, яка в процесі навчання зберігає свою індивідуальну неповторність, самобутність і гармонію з довкіллям [1, с. 4].

С. Подмазін підкреслює, що особистісно-орієнтоване навчання надає кожному студентові, спираючись на його здібності, нахили, інтереси, особистісні цінності і суб'єктний досвід, можливість реалізувати себе в пізнавальній та інших видах діяльності [8, с. 165].

А. Маркова переконана, що у процесі особистісно-орієнтованого навчання здійснюється врахування не тільки індивідуально-психологічних особливостей студентів, а й формування та подальший розвиток студентів, їхніх пізнавальних інтересів, особистісних якостей, діяльнісних характеристик тощо [6].

Вище зазначене дозволяє стверджувати, що саме особистісно-орієнтоване навчання як гуманне й антропоцентричне передбачає й забезпечує оптимальні умови для гармонійного розвитку кожного студента як індивіда, людини, становлення його позитивної особистісної Я-концепції і з урахуванням особистісних характеристик та суб'єктного досвіду студента формування персональної комунікативної компетентності, власного зростання та самореалізації.

Особистісно-орієнтована технологія навчання на занятті української мови розглядається нами як суб'єктно зорієнтована, методично спроектована й реалізована викладачем-словесником організація й управління процесом активного вивчення, спрямованого на вирішення і розв'язання спеціально визначених навчальних цілей (пізнавальних, дослідницьких, експериментальних, перетворювальних, проектних) комунікативно компетентнісного і мовленнєво-діяльнісного характеру, різної складності та проблематики.

Сутність особистісно-орієнтованої технології сучасного заняття української мови полягає у створенні оптимальних умов для формування індивідуальної мовної особистості студента, розвитку його персональної комунікативної компетентності, особистісних структур, вироблення власної освітньої продукції у процесі вивчення навчального предмета «Українська мова».

Навчальна взаємодія двох діяльностей (викладання й вивчення) передбачає партнерство учасників навчального процесу, побудоване на ідеях гуманізму, стимулювання до творчості й самореалізації як студента, так і викладача.

Особистісно-орієнтована технологія сучасного заняття української мови базується на характерних положеннях і особливостях, які й відрізняють її від традиційної методики. На основі досліджень Л. Варзацької, С. Подмазіна, В. Шарко визначаємо такі ключові ознаки особистісно-орієнтованої технології сучасного уроку української мови (таблиця 1).

Теоретико-методичну основу пропонованої особистісно-орієнтованої технології сучасного заняття склали інтегровані й модифіковані відповідно до навчального предмета «Українська мова» ключові положення й елементи технології особистісно-орієнтованого навчання (І. Бех, Н. Бібік, О. Біляєв, Л. Варзацька, М. Пентиліук, С. Подмазін, Г. Селевко, І. Якиманська та ін.), компетентнісного підходу до навчання (Н. Бібік, Н. Голуб, О. Кучерук, Л. Мамчур, М. Пентиліук, Т. Симоненко та ін.), особистісного цілевизначення, вибору індивідуальної освітньої траєкторії, навчальної рефлексії (А. Хуторський), гуманізму, діалогічної взаємодії, педагогіки співробітництва (Т. Донченко, О. Савченко, Е. Палихата), застосування інноваційних методів навчання (О. Кучерук, О. Пошетун, Л. Пироженко).

У процесі розроблення особистісно-орієнтованої технології сучасного заняття української мови провідними виступають сучасні підходи – *особистісно-орієнтований* (цілісна концепція навчання, що централізується на студенті та спрямована на розвиток, саморозвиток і самореалізацію студента як активного суб'єкта навчальної діяльності), *компетентнісний* (комплексний розвиток мовленнєвої, мовної, соціокультурної, діяльнісної компетентності (знань, умінь, навичок, досвіду) кожного студента), *діяльнісний* (акцентування уваги на свідомо-практичній мовленнєвій діяльності, організація мовленнєвої практики під час навчальної комунікації з урахуванням індивідуальних когнітивних, емоційних і вольових здібностей студента) і принципи – *природовідповідності* (орієнтація на послідовне використання у процесі пізнання вікових і психологічних особливостей особистості), *антропоцентричності* (усвідомлення сутності особистості, забезпечення гармонійного всебічного індивідуального розвитку кожного студента, його Я-концепції), *гуманізації* (посилення уваги до особистості кожного студента як окремого індивіда, як найвищої цінності суспільства, головний акцент – на всебічному розвитку мовної особистості з високим інтелектуальними і духовно-моральними якостями), *диференціації й індивідуалізації* (створення умов для повного вияву і розвитку природних здібностей та задатків, мовного дару, індивіду-

Таблиця 1

## Ключові ознаки особистісно-орієнтованої технології уроку рідної мови

Ознаки	Традиційна авторитарна методика	Особистісно-орієнтована технологія
Концепція	Викладач – суб'єкт навчання. Студент – об'єкт навчання. Навчання – результат діяльності. Суб'єкт-об'єктна діяльність. Принцип змагання. Орієнтація на зовнішню мотивацію.	Викладач – суб'єкт навчання. Студент – суб'єкт навчання. Навчання – процес діяльності. Суб'єкт-суб'єктна діяльність. Принцип співробітництва. Орієнтація на внутрішню мотивацію.
Мета й цілі	Акцент на формальних знаннях, уміннях і навичках. Мета – формальний додаток до змісту навчання.	Центрованість на усвідомленні необхідності знань, умінь, навичок і досвіду їх застосування. Мета й цілі – стимул до діяльності, передбачає мотивацію, рефлексію та корекцію.
Зміст	Має сталий фіксований обсяг. Кінцева мета навчання. Визначається як суто однопредметний.	Характеризується гнучкістю Засіб досягнення мети. Виявляється на внутрішньопредметному і міжпредметному рівні.
Процес навчання	Концентрація на відтворенні знань. Орієнтація на середнього студента.	Акцент на пошуку знань, виробленню власних компетентностей. Індивідуальна орієнтація на кожного студента як окрему особистість.
Оцінювання	Має формальний характер, часову фіксацію, конкретний термін проведення. Грунтується на рівні засвоєних знань, вироблених умінь безвідносно до попереднього, сучасного і майбутнього.	Має узагальнювальний характер, форму загальних рекомендацій, безперервний термін. Грунтується на врахуванні зусиль, успіху і прогресу студентів, передбачає стимул і поштовх до саморозвитку й самоосвіти.

ального досвіду кожного студента, формування вміння вчитися впродовж усього життя), *розвивальної допомоги* (стимулювання внутрішніх сил і можливостей студента, актуалізація його власної активності, що мотивує вибір змісту, цілей, методів, поведінки і цінностей). Реалізація цих підходів та принципів діє інтегровано і передбачає зміни системи мовної освіти загалом і модернізації студента української мови зокрема, вдосконалення змісту, методів, прийомів, форм і засобів навчання.

Основною формою навчання в концепції особистісно-орієнтованої технології є заняття, яке, на думку І. Якиманської, концентрує всі положення організації особистісно значущого вивчення:

- використання різноманітних методів і форм організації навчальної діяльності, що дозволяють розкрити суб'єктний досвід студента;

- створення атмосфери зацікавленості кожного студента у роботі групи;

- стимулювання студента до висловлювань, використання різних способів виконання завдань, право на помилку, одержання неправильних відповідей;

- використання на занятті дидактичного матеріалу, який дозволяє студенту вибрати найбільш значущі для нього вид і форму навчального змісту;

- оцінювання діяльності студента не тільки за результатом (правильно/неправильно), а й у процесі його досягнення;

- створення на занятті ситуацій спілкування, які дають можливість кожному студенту виявити ініціативу, самостійність, вибірковість у способах роботи;

- створення ситуацій для природного самовираження студента [9].

Таким чином, забезпечує реалізацію особистісно-орієнтованого навчання саме заняття, спрямоване на створення необхідних умов для

самопізнання, самореалізації, самовираження, саморозвитку кожного студента.

За концепцією І. Зимньої, в центрі такого навчання знаходиться сам студент як особистість – його мотиви, цілі, неповторний психологічний склад. Виходячи з інтересів того, хто навчається, рівня його знань та умінь, викладач визначає навчальну ціль заняття і формує, спрямовує і корегує весь навчальний процес з метою розвитку особистості студента [3, с. 86].

Особистісно-орієнтована технологія передбачає створення на занятті української мови найбільш оптимальних педагогічних умов для всебічного розвитку індивідуальної мовної особистості студента з урахуванням його власних особливостей, можливостей, задатків, потреб, інтересів і надання необхідної допомоги в процесі особистісного зростання, власного активного учіння. Спроектований і реалізований в аспекті означеної технології заняття української мови стимулює й забезпечує самопізнання, саморозвиток та самореалізацію кожного студента, привчає до самостійної пізнавально-дослідної роботи для досягнення наперед визначеної кінцевої цілі навчального заняття.

Особистісно-орієнтована технологія передбачає насамперед створення на занятті необхідних педагогічних умов для розвитку мовної особистості кожного студента з урахуванням його індивідуальних особливостей. З огляду на це визначаємо, що заняття української мови у технології особистісно-орієнтованого навчання буде ефективним за умови дотримання і впровадження у практику основних ознак цієї технології, як-от:

- забезпечення розвитку і саморозвитку мовної особистості студента як суб'єкта пізнавальної та предметної навчальної діяльності, створення позитивної особистісної Я-концепції студента;
- урахування психолого-вікових особливостей і суб'єктного досвіду студента;

- вироблення індивідуальної мотиваційної готовності студента до процесу активного вивчення;
- здійснення чіткого цілевизначення не тільки викладачем-словесником, а і самим студентом;
- забезпечення реалізації власної рефлексії в студента і, в разі потреби, корекції його навчальних дій;
- застосування різнотипних активних форм організації навчально-пізнавальної роботи комунікативно компетентісного спрямування;
- використання комплексу традиційних та інноваційних методів, прийомів і засобів навчання;
- упровадження особистісно-орієнтованих ситуацій.

Сукупність цих ознак забезпечує реальну участь студента в навчальному процесі на занятті.

**Висновки з даного дослідження та перспективи.** Отже, сконструйована особистісно-орієнтована технологія сучасного заняття української мови представляє методологічну розробку і розкриває особливості навчального заняття з позиції домінуючої антропологічної парадигми мовної освіти в Україні.

Для заняття в аспекті особистісної технології акцентується увага на розвитку індивідуальної мовної особистості кожного студента як мовця-практика (а не мовознавця-теоретика), суб'єкт-суб'єктній взаємодії (процес навчання здійснюється не для студентів, а разом з ними), антропоцентричності (навчальна робота спрямовується не на групу в цілому, а на особистість кожного студента).

### Список літератури:

1. Варзацька Л. Формування оргдіяльнісних умінь на уроках української мови в старшій школі на академічному рівні : метод. посіб. Київ : Педагогічна думка, 2012. 144 с.
2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. *Дивослово*. 2004. № 3. С. 76–81.
3. Зимняя И.А. Педагогическая психология : учебник. 3-е изд. Москва. МПСИ. Воронеж. МОДЭК, 2010. 448 с.
4. Пентилюк М.І. Концепція когнітивної методики навчання української мови. *Дивослово*. 2004. № 8. С. 5–9.
5. Кучерук О. Методологічні засади особистісно орієнтованої лінгво-дидактики. *Українська мова і література в школі*. 2013. № 6. С. 20–24.
6. Маркова А.К. Психология усвоения языка как средства обучения. Москва, 1974. 240 с.
7. Пентилюк М. Компетентісний підхід до формування мовної особистості в євроінтеграційному контексті. *Українська мова і література в школі : науково-методичний журнал*. 2010. № 2. С. 2–5.
8. Подмазин С.И. Личностно-ориентированное образование: социально-философское исследование. Запоріжжя : Просвіта, 2000. 349 с.
9. Якиманская И.С. Личностно-ориентированное обучение в современной школе. Москва. Сентябрь, 1996. 96 с.

### References:

1. Vardzatskaya L. Formation of logical skills in Ukrainian lessons in high school of academic level : method. manual. Kiev : Pedagogical Thought, 2012. 144 p.
2. State standard of basic and complete general secondary education. *Oddly enough* 2004. No. 3. S. 76–81.
3. Zimnyaya I.A. Pedagogical Psychology: Textbook. 3rd ed. Moscow. IPCI Voronezh MODEC, 2010. 448 p.
4. Pentilyuk M.I. Concept of the cognitive methodology of teaching the Ukrainian language. *Oddly enough*. 2004. No. 8. S. 5–9.
5. Kucheruk O. Methodological bases of personally oriented lingua-didactics. *Ukrainian language and literature at school*. 2013. No. 6. P. 20–24.
6. Markova A.K. Psychology of assimilation of language as a means of teaching. Moscow, 1974. 240 p.
7. Pentilyuk M. Competent Approach to the Formation of a Linguistic Personality in a Euro-Integration Context. *Ukrainian language and literature at school: scientific and methodological journal*. 2010. No. 2. Pp. 2–5.
8. Podmazin S.I. Person-oriented education: socio-philosophical research. Zaporozhye. Prosvita, 2000. 349 p.
9. Yakimanskaya I.S. Lichnostno-oriented training in modern school. Moscow. September 1996. 96 p.